

Ekologinės žemės ūkio gamybos daržovių asortimento rinkos analizė

Ieva Blažytė, Daiva Šileikienė

Aleksandro Stulginskio universitetas

Straipsnyje analizuojama Lietuvos ekologiškų daržovių rinka 2010 – 2014 metų laikotarpyje. Atlikta ekologiškų ir įprastinių daržovių (morkos, burokėliai, svogūnai) kainų palyginamoji analizė, taip pat atlikta lietuviškų ir importuojamų daržovių palyginamoji analizė ir įvertintos ekologiškų bulvių ir daržovių kainų kitimo tendencijos. Atlikus tyrimus nustatyta, kad ekologiškų importuotų daržovių ir bulvių kainos didesnės, nei lietuviškų, tačiau kainų skirtumai, lyginant 2010 ir 2014 metus, mažėja. Mažiausi kainų skirtumai tarp ekologiškų ir įprastinių morkų, didžiausi – tarp skirtingų žemės ūkio gamybos svogūnų ir baltagūžių kopūstų.

Rinka, ekologiški produktai, įprastinė gamyba, importas, daržovės ir bulvės

Įvadas

Dabartinis visuomenės gamybos ir vartojimo modelis nėra darnus. Mus supanti aplinka pateikia akivaizdžius to įrodymus: susiduriame su klimato kaita, mažėjančia biologine įvairove, augančia globaline migracija į turtingus kraštus. Didėja ekonominės ir socialinės gerovės skirtumai tarp šalių ir jų viduje. Šioje situacijoje darnus vystymasis neturi alternatyvos, kadangi apima ir ekonominius, ir socialinius, ir aplinkos apsaugos aspektus (R. Čiegis, R. Zeleniūtė, 2008). Kaip bendra sąvoka, darnus vystymasis apjungia tris esminius požiūrius, ir nuo 2005 m. Jungtinių Tautų Organizacijos dokumentuose įvardijamus kaip tarpusavyje susijusius ir vienas kitą papildančius. Sąvoka yra labai plati ir kai kuriuose kontekstuose įtraukiamas ekologinis, institucinis, kultūrinis, etinis aspektas, lygiavertis minėtiems. Vis tik darnus vystymasis kol kas dažnai suprantamas kaip aplinkosauga ir tik po truputį pradeda išsąmoninti, kad tai kelių komponentų derinys. (Čiegis, 2009).

Darnus vystymasis žemės ūkyje – tai ekologinis ūkininkavimas, kuris padeda išspręsti svarbiausias problemas kaime (Brazauskienė, 2002). Ekologinis ūkininkavimas yra pripažįstamas kaip darnaus žemės ūkio išraiška ir yra reikšmingas savo potencialiomis galimybėmis spręsti žemės ūkio produktų konkurencingumo, kaimo gyventojų užimtumo ir papildomų pajamų klausimus bei kartu veikia kaip prevencinė aplinkos apsaugos priemonė (Skulskis, 2009; Scialabba, 2002; Alrøe, 2004 ir kt.). Nemažai mokslininkų pažymi, kad ekologinis ūkininkavimas iš esmės skiriasi nuo tradicinio (Skulskis, 2009; Padel et al., 2005 ir kt.), o tai lemia ne tik maisto produktų kokybės skirtumus, bet ir skirtingą poveikį gamtinei aplinkai, tai patvirtina ir skirtinga produktų kokybė.

Kadangi didėja vartotojų poreikiai vartoti kuo natūralesnius produktus, didėja ir šių asortimentas. Dėl to vis labiau vystosi bei plečiasi ekologinis ūkininkavimas, daugėja natūralesnių ir įvairesnių produktų. Šiuo metu yra pastebima, jog formuojasi nauja vartotojų grupė, kuri renkasi tik natūralius ir sveikus produktus. Todėl jie ieško alternatyvų visiems įprastiems produktams. Ekologiški produktai Lietuvoje tampa vis populiariesni ir paklausesni, tai kaip tik vienas iš reikšmingiausių faktorių, lemiančių ekologinių ūkių sėkmę Lietuvoje (VŠĮ „Ekoagros“, 2014).

Nors Lietuvoje didėja ekologinių produktų vartojimo paklausa bei ekologinių ūkių skaičius, mūsų šalies

ekologinių produktų rinka nėra pakankamai išvystyta. Remiantis atliktų tyrimų rezultatais nustatyta, kad didelė Lietuvos vartotojų dalis jau žino, kas yra ekologiški produktai (Ivanikova, 2008). Tyrimų rezultatai parodė, kad nemaža dalis atsakymų apie ekologiškus produktus sutampa su kitų ES šalių respondentų atsakymais: įvairių šalių vartotojai akcentuoja, kad pirkti ekologiškus produktus juos skatina geresnis ekologiškų produktų skonis, jų teigiamas poveikis sveikatai. Tačiau Lietuvos respondentai, priešingai nei kitų ES šalių vartotojai, neminėjo, kad ekologiškus produktus pirkti juos skatina mada ar populiarumas. Lietuvos, kaip ir kitų šalių vartotojus, trikdė per aukšta kai kurių ekologiškų produktų kaina ir abejonė, kad produktas tikrai yra ekologiškas (Ivanikova, 2008).

Tyrimo metodika

Mokslinės literatūros ir statistinių duomenų analizės, statistinių duomenų grupavimas, grafinis modeliavimas, palyginimas. Antrinių duomenų, naudojamų straipsnyje, šaltiniai – Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema. Duomenys apdoroti naudojant *Microsoft Excell* programinį paketą.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti ir įvertinti ekologiškų daržovių rinkos ypatumus Lietuvoje 2010-2014 m. laikotarpiu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti ekologiškų ir įprastinių bulvių ir daržovių (morkos, burokėliai, svogūnai) kainų palyginamąją analizę.
2. Nustatyti lietuviškų ir importuojamų daržovių kainų tendencijas tiriamuoju laikotarpiu.
3. Įvertinti ekologiškų bulvių ir daržovių kainų kitimo tendencijas.

Tyrimo objektas – ekologiškų bulvių ir daržovių (morkos, burokėliai, svogūnai) rinka.

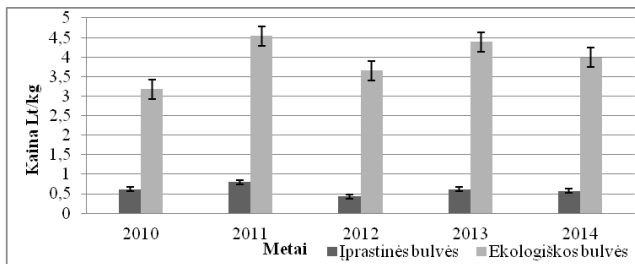
Rezultatai ir aptarimas

Lietuvoje bulvių pasėlių plotai kasmet mažinami, o 2013 metais šaltas ir lietingas pavasaris, bulvių augimo laikotarpiu karšti ir sausi orai lėmė tik vidutinį bulvių derlių, kuris buvo mažiausias per pastaruosius penkerius metus. Nukastas derlius nesudaro net trečdaliao prieš dešimt metų buvusio derliaus. Mažėjant bulvių poreikiui vidaus rinkoje, mažėjo ir pasiūla. 2013 metais mažesnis bulvių

derlius daugelyje ES šalių lėmė didesnes jų kainas (LAEI, 2014).

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2013 metais bulvių pasėliai užėmė 28,7 tūkst. ha plotą; sertifikacijos įstaigos „Ekoagros“ duomenimis ekologinės žemės ūkio gamybos bulvių pasėliai užėmė 261,73 ha, tai sudaro tik 0,91% visų sodinamų bulvių ploto. 2013 metais bulvių derlius įprastinėje žemės ūkio gamyboje 426,1 tūkst. t, iš jų ekologiškų bulvių sudaro 3208,85 t - t.y 0,75%.

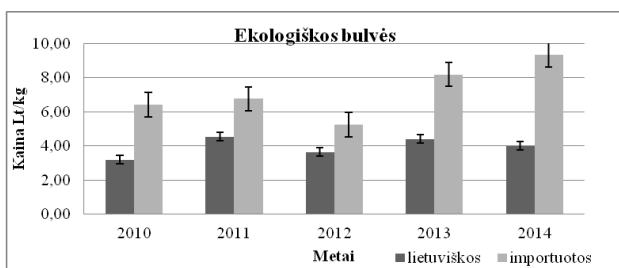
98,2 proc. bulvių užauginta ūkininkų ir šeimos ūkiuose.



1 pav. Lietuviškų ekologiškų ir įprastinės kokybės bulvių kainų tendencijos 2010 – 2014 m.

Fig. 1. Price trends of Lithuanian organic and regular potatoes 2010 - 2014

Atsižvelgiant į tai, kad ekologiškos kokybės bulvės tesudaro mažiau nei 1% visų užaugintų bulvių, galima pagrįsti, kad kainos labai skiriasi (1 pav.). Ekologiškų bulvių kainos, mažmeninės prekybos centruose, 2014 metais buvo iki 7 kartų aukštesnės nei įprastinės gamybos bulvių. Mažiausias kainų skirtumas buvo 2010 metais kai ekologiškos kainavo (3,18 lt/kg) 5 kartus daugiau nei įprastinės kokybės bulvės (0,62 lt/kg). Didžiausias kainų skirtumas nustatytas 2012 metais, kai ekologiškos bulvės (3,65 lt/kg) buvo 8,6 karto brangesnės nei įprastinės (0,42 lt/kg).

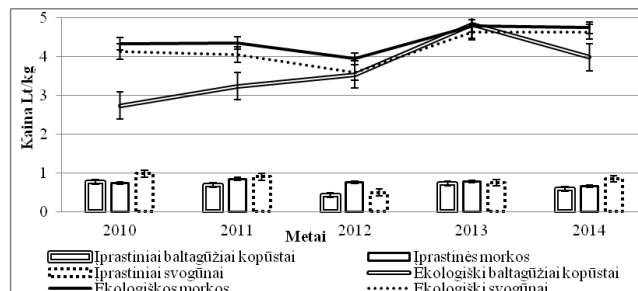


2 pav. Lietuviškų ir importuotų ekologiškų bulvių kainų tendencijos 2010 – 2014 m.

Fig. 2. Price trends of Lithuanian and imported organic potatoes 2010 - 2014

VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis 2 paveiksle pateikiami lietuviškų ir importuotų ekologiškų bulvių kainų pokyčiai, Lietuvos mažmeninės prekybos centruose, 2010 – 2014 metų laikotarpyje. Pateikiami kainų duomenys rodo, kad importuotų bulvių kaina didesnė nei lietuviškų bulvių. Pigiausiai bulvių buvo galima įsigyti 2010 metais, jų vidutinės kainos atitinkamai fiksuotos 3,18 lt/kg (lietuviškos) ir 6,42 lt/kg (importuotos). Sekančiais metais kaina tendencingai didėjo, 2014 metais pasiekė 3,99 lt/kg

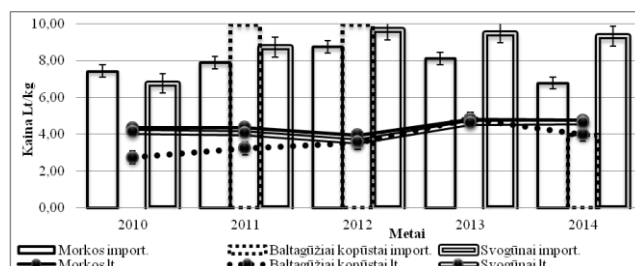
– lietuviškų bulvių (padidėjo 25 %), 9,33 lt/kg – importuotų bulvių (padidėjo 45 %). Kainų tendencijos tiriamuoju laikotarpiu rodo, kad 2014 metais importuotos bulvės kainavo daugiau nei dvigubai brangiau nei lietuviškos.



3 pav. Lietuviškų ekologiškų ir įprastinės kokybės daržovių kainų tendencijos 2010 – 2014 m.

Fig. 3. Price trends of Lithuanian organic and regular vegetables 2010 - 2014

Tyrime lygintos ekologiškų ir įprastinės gamybos daržovių (baltagūžiai kopūstai, svogūnai ir morkos), užaugintų Lietuvoje, kainos, kurios fiksuotos mažmeninės prekybos centruose (3 pav.). Kaip ir bulvių, taip ir ekologiškų daržovių kainos, labai ženkliai skiriasi nuo įprastinės gamybos daržovių. Lyginant baltagūžių kopūstų kainas, 2010 metais jos skiriasi 3,6 karto, kai ekologiški kainavo 2,74 lt/kg, o įprastiniai - 0,76 lt/kg. Didžiausias kainų skirtumas nustatytas 2012 metais, kai ekologiški baltagūžiai kopūstai kainavo 3,54 lt/kg, t.y. 8,4 karto daugiau nei įprastiniai, kainavę 0,42 lt/kg. Morkų kainos buvo stabilios, svyravo mažiau, tačiau ekologiškų morkų kainos 2014 metais iki septynių kartų brangesnės nei įprastinės. Ekologiškų svogūnų (3,60 lt/kg) kainos 2012 metais buvo 7,3 karto didesnės nei įprastinių (0,49 lt/kg).



4 pav. Lietuviškų ir importuotų ekologiškų daržovių kainų tendencijos 2010 – 2014 m.

Fig. 4. Price trends of Lithuanian and imported organic vegetables 2010 - 2014

4 paveiksle pateikiami lietuviškų ir importuotų ekologiškų daržovių (morkos, baltagūžiai kopūstai, svogūnai) kainų pokyčiai, Lietuvos mažmeninės prekybos centruose, 2010 – 2014 metų laikotarpyje. Stebima tendencija, kad, kaip ir bulvių, importuotų daržovių kainos dvigubai didesnės nei lietuviškų. Lietuviškų daržovių kainos visą nagrinėjamą laikotarpį išlieka panašios, svyruoja nedideliame kainų intervale. Morkų kainos didėja 9,45% – nuo 4,34 lt/kg (2010 m.) iki 4,75 lt/kg (2014 m.). Mažiausios lietuviškų daržovių kainos fiksuotos 2010 metais, baltagūžiai kopūstai, kurie, tuo metu, kainavo 2,74

lt/kg, didžiausia baltagūžių kopūstų kaina nustatyta – 4,83 lt/kg, 2013 m. Lietuviškų svogūnų kainų svyravimai nedideli: mažiausia kaina 2012 m – 3,60 lt/kg, didžiausia 2014 m – 4,65 lt/kg. Importuotų ekologiškų daržovių kainos svyravo – kilo 2011 ir 2012 metais, ir mažėjo 2013 ir 2014 metais. Ekologiškos morkos buvo vienos iš pigiausių importuojamų daržovių, kurios čia pateikiamos. Morkų kainos svyravo nuo 6,79 lt/kg (2014 m.) iki 8,75 lt/kg (2012 m.). Ekologiškų baltagūžių kopūstų, kurie buvo importuojami, nustatyti dideli kainų svyravimai, didžiausios kainos fiksuotos 2011 ir 2012 metais – 9,94 lt/kg ir 9,96 lt/kg, mažiausios – 2014 metais – 3,99 lt/kg, baltagūžiai kopūstai atpigę 60 %. Importuojamų svogūnų kainų kitimai nėra esminiai, lyginant su baltagūžių kopūstų kainomis, brango apie 40% – nuo 6,77 lt/kg (2010 m.) iki 9,67 lt/kg (2012 m.), ir kainų mažėjimo tendencijos nustatytos 2014 m. iki 9,33 lt/kg (vidutiniškai 4%).

Išvados

1. Vertinant ekologinės ir įprastinės žemės ūkio gamybos bulvių ir daržovių kainas, apskaičiuota, kad ekologiškos gamybos bulvės sudaro mažiau nei 1% visų užaugintų bulvių. Didžiausias kainų skirtumai nustatyti 2012 metais, kai ekologiškos bulvių kaina (3,65 lt/kg) buvo 8,6 karto didesnė nei įprastinės (0,43 lt/kg) žemės ūkio gamybos. Didžiausi kainų skirtumai buvo 2012 metais, kai ekologiški baltagūžiai kopūstai kainavo 3,54 lt/kg, t.y. 8,4 karto daugiau nei įprastiniai, kainavę 0,42 lt/kg.

2. Lietuviškų ekologiškų daržovių kainos visą nagrinėjamą laikotarpį išlieka panašios, svyruoja labai mažai. Morkų kainos padidėja 9,45%, Lietuviškų svogūnų kainų svyravimai nedideli, mažiausia kaina fiksuota 2012 m – 3,60 lt/kg, didžiausia 2014 m – 4,65 lt/kg. Importuotų ekologiškų baltagūžių kopūstų, fiksuoti dideli kainų svyravimai, didžiausios kainos fiksuotos 2011 ir 2012

metais – atitinkamai 9,94 lt/kg ir 9,96 lt/kg, o mažiausia kaina 2014 metais – 3,99 lt/kg, (kaina mažėjo iki 60 %).

3. Nors Lietuvoje didėja ekologinių produktų vartojimo paklausa bei ekologinių ūkių skaičius, mūsų šalies ekologinių produktų pasiūla nėra gausi, tai sudaro galimas prielaidas bulvių kainos didėjimui. Lietuviškų bulvių kainos didėjo 25 %, importuotų bulvių didėjo 45 %. Importuojamų bulvių kainos per visą analizuojamąjį laikotarpį buvo dvigubai didesnės nei lietuviškų. Bulvių kainos, lyginant su kitomis daržovėmis, visą tiriamąjį laikotarpį fiksuotos mažesnės.

Literatūra

1. ALRØE, H. F., KRISTENSEN, E. S. Basic principles for organic agriculture: Why? And what kind of principles? Ecology & Farming, 2004. No 36, pp. 27–30.
2. BRAZAUSKIENĖ D., Ekologinė žemdirbystė – tausojanti plėtra žemės ūkyje // Žaliasis pasaulis, 2002. rugsėjo 26 d.
3. ČIEGIS R., Darnaus žemės ūkio plėtra Lietuvoje, Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai. 2009. Nr. 16 (1).
4. ČIEGIS R., ZELENIŪTĖ R., Ekonomikos plėtra darnaus vystymosi aspektu, Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai: 2008.2/1
5. IVANIKOVA O., RUŽEVIČIUS J., Ekologinių produktų rinka ir kokybės problemos, Ekonomika ir vadyba, 2008. Nr. 13, pp. 808-816.
6. PADEL, S., BAARS, T., BODINI, A., DEANE, J., FROMM, E., GONZALVEZ, V., KILCHSPERGER, R., LANGHOUT, J., PLAKHOLM, G., ROVIGLIONI, R., SCHMID, O., VERHOOG, H. D21: focus groups of value organic producers and other stakeholders, Organic Revision – Research to Support Revision of the EU Regulation on Organic Agriculture, University of Wales, Aberystwyth UWA, 2005. UK.
7. SCIALABBA, N. E., HATTAM, C. Organic Agriculture, Environment and Food security. FAO, 2002. Rome.
8. SKULSKIS V., ekologinio ūkininkavimo veiksnių modeliavimas, daktaro disertacija. 2009
9. VŠĮ „Ekoagros“, 2014 Ekologinis ūkininkavimas Lietuvoje. <http://www.ekoagros.lt/uploads/file/Ekologinis%20ukininkavimas%20vartotojui.pdf> (2015 03 16)
10. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2013, 2014. Vilnius, 194 p. <http://www.laei.lt/index.php?mt=leidiniai&straipsnis=759&metai=2014> (2015 03 16)

Ieva Blažytė, Daiva Šileikienė

Organic agricultural production in the range of vegetables market analysis

Summary

This article analyzes organic vegetable market in Lithuania. There is made comparative analysis of prices of organic and conventional vegetables (carrots, cabbages, onions) also performed comparative price analysis of imported and Lithuanian vegetables. Made price fluctuation assessment of organic potatoes and vegetables. Studies show that imported organic vegetable and potato prices are higher than Lithuanian but comparing 2010 and 2014 price difference declining. The smallest price differences between organic and conventional carrots, maximum - between different agricultural production of onions and cabbage.

Market, organic vegetables, regular production, import, vegetables and potatoes.

Gauta 2015 m. kovo mėn., atiduota spaudai 2015 m. balandžio mėn.

Ieva BLAŽYTĖ. Aleksandro Stulginskio universiteto Miškų ir ekologijos fakulteto Aplinkos ir ekologijos instituto studentė. Adresas: Studentų g. 11, LT-53361 Akademija, Kauno raj. Tel. (8 680) 94 661, el. paštas: blazyte.ieva.1989@gmail.com.

Bendraautorė **Daiva ŠILEIKIENĖ.** Aleksandro Stulginskio universiteto Miškų ir ekologijos fakulteto Aplinkos instituto lektorė. Adresas: Studentų g. 15, LT-53361 Akademija, Kauno raj. Tel. (8 37) 75 22 02, el. paštas: daiva.sileikiene@asu.lt.

Ieva BLAŽYTĖ. Aleksandras Stulginskis University Faculty of Forest science and Ecology Institute of Environment and Ecology. Student. Address: Studentu 11, LT-53361 Akademija, Kaunas distr. Tel (8 680) 94 661, e-mail: blazyte.ieva.1989@gmail.com.

Co-author **Daiva ŠILEIKIENĖ.** Aleksandras Stulginskis University Faculty of Forestry and Ecology, Institute of Ecology and Environment, lecturer. Address: Studentu 15, LT-53361, Akademija, Kaunas distr. Tel. (8 37) 75 22 02, e-mail: daiva.sileikiene@asu.lt.